

Mõnda uut

Tiina Paet

eesti keele instituudi assistent

Suht ja suhtkoht

Eesti keeles on hakanud levima uued sõnad *suht* ja *suhtkoht* ~ *suhtkoht*. Kes kasutab, saab arvatavasti aru, kes ei kasuta, ilmselt ei saa.

Argikeelse kasutuse kohta leiab Interneti jututubadest, ajalehtede võrguväljaannete lugejakommentaaridest jm rohkesti näiteid:

Maarahvaliit on **suht** stabiilne ..
Rock on nagu **suht** silmnähtavalt parem kui Nybit ..
.. olin **suht** Reformierakonna fänn ..
.. pereelu on meil **suht-koht** rahulik.
Mul koer sõidab **suht-koht** tihti autoga.
Hinnad on **suht-koht** samad.
.. õhtuks oli kontsentreerumisvõime **suhtkoht** kadunud ..
.. ma olen **suhtkoht** kena välimusega ..

Need sõnad ei levi üksnes kõnekeeles, vaid tungivad üha enam kirja-keelde. Juba on neid märgata trükisõnaski ja nende kasutajaskond on lai. Eesti keele instituudi keelenõuandest on küsitud, mida *suht* ja *suhtkoht* ~ *suht-koht* õieti tähendavad ja kust tulevad.

Mõlemad sõnad leiame nii soome keele sõnaraamatust „Suomen kielen perussanakirja” (3. osa. Helsinki, 1994) kui ka „Soome-eesti suursõnaraamatust” (2. osa. Tallinn-Helsingi, 2003). „Suomen kielen perussanakirja” märgendab sõnad *suht* ja *suhtkoht* argikeelseks ja annab seletuseks *suhteliselt, üsna, õige, päris*. Selle sõnaraamatu järgi on soome keeles võimalik *suhtkoht* ka lahku kirjutada.

„Eesti-soome suursõnaraamat” viitab märksõna *suhtkoht* juurest vaatama sõna *suhteline* ja annab eesti vasteteks *päris, üsna, üpris*, märgendades sõna samuti argikeelseks. Enam-vähem sama ütleb „Eesti-

soome suursõnaraamat” sõna *suht* kohta – viitab sõnale *suhteline*, eesti vasteteks annab *päris* ja *üsna*.

Kätlin Vainola ja Lemmit Kaplinski koostatud „Eesti slängi sõnaraamatus” (Aule kirjastus, 2003) on olemas nii märksõna *suht* kui ka *suht-koht* (koos rööbikuga *suhtkoht*). Mõlema stiilikuuluvuseks on märgitud argikeel, sõnaliigiks antud määrsõna ja seletuseks esimesel *suhteliselt* ja teisel *suhteliselt; päris, üsna*. Päritolukeeleks on mõlemal juhul näidatud soome keel ning eesti keeles laiemalt kasutusele tuleku ajaks märgitud sõnal *suht* 1990. või varasemad aastad ja sõnal *suht-koht* 1990. või hilisemad aastad.

Sõnaga *suht* tekib ka õigekirjaprobleem, nimelt kas kirjutada ta järgneva sõnaga kokku või sellest lahku. Tegelikus keeletarvituses kirjutatakse *suht* järgnevast sõnast enamasti lahku: *suht kahtlane, suht kesine, suht mõttetu, suht pikk lause, suht tavaline, suht tüütu tegevus, säärelihased on suht valusad, suht haige film, suht kaheldava väärtusega, suht jama, suht kiiresti, suht tihti, suht põlenud nahk*.

„Eesti keele sõnaraamatu ÕS 1999” järgi saab sõna *suht*- järgneva sõnaga ainult kokku kirjutada: tähenduses ’suhteline, relatiivne, relatiiv-’ näiteks *suhtaadress* (informaatika termin), *suhtarv, suhtosa* ja tähenduses ’üsna’ näiteks argikeelsed *suhttobe, suhtäpu*. Praegust kasutust ja allkeele konteksti arvestades oleks vahest parem argikeelne *suht* alati lahku kirjutada.

Nii *suht* kui ka ka *suht-koht* ~ *suhtkoht* on meil tegelikult saanud parasiitsõnadeks, mille kasutust tuleks vähemalt kirjakeeles võimaluse korral vältida. Meil on oma keeles samade mõistete jaoks head sõnad olemas, seetõttu pole põhjust uusi sõnu laenata. Ja teiseks – ainult üht sõna kasutades ja teised kõrvale jättes vaesestame oma väljendust.

Näiteid kirjakeelest koos asendamisvõimalustega:

Õösel aeg-ajalt korraldati pioneeride valvsuse kontrollimiseks mingeid segasevõitu häireid ning vahel kedagi pasteeriti (**suht-koht** ebaseadlik, kui sind ennast) ja hambapasta nimi oli Pomoriin. (Postimees 13.03.2004) – **päris, üsna, üpris, võrdlemisi**

„Västrikuga vaatasin, et koomikuid on tänavu vähem, kõik on **suhtkoht** tegijad,” avaldab Kuusk võistluse tasemele tunnustust. (Postimees 17.08.2000) – **peaaegu, enam-vähem**

Mul on mõni sõber, kellel on **suht-koht** suur summa pangaarvel raha, ja mitte Eestis, ja ta tunneb end **suht-koht** kehvasti, sest tal puuduvad ideed, kuidas seda raha kasvatada. (Postimehe nädalalisa Arter 30.05.2003) – päris, üsna, üpris; võrdlemisi, suhteliselt

ETV diktor .. Helene Tedre .. ja režissöör Sten Lukas kommenteerivad Türgi lauljanna jalgu. Tedre arvab, et košmaarselt ilusad. Lukas ütleb, et pikad küll, aga **suht-koht** vormitud. (Postimees 10.05.1997) – üsna, kaunis

Kui inimesed toovad sellise telefoni remonti, siis paljud neist on **suht-koht** nõrdinud ja ütlevad, et telefon pole vees ega vannitoas olnud ega saa aru, kuidas telefon niiskust sai. (Postimees 17.08.2001) – päris, üsna, üpris

Ülemise korruse väike valgusküllane lastetuba meenutab kena, ent **suht** ebaoriginaalset suvehotelli. (Eesti Päevaleht 16.08.2003) – üsna, üpris

Mis on ATV ja kuidas seda eesti keeles nimetada?

Vaatame kõigepealt näiteid:

Visnapuu sõnul on keskkonnainspektorid viimasel ajal teisigi sõidukeid saanud. Detsembri lõpus saadi juurde üks ATV ja kaks Suzuki maastikuauto. (Võrumaa Teataja 08.01.2004)

„Nüüd on ju palju paremaid looduses liikumise sõidukeid, ilmselt ostame talle ATV,“ lubas Vitsut. ATV on neljarattaline maastikumootorratas. (Postimees 15.04.2003)

Ingliskeelne lühend ATV tuleb sõnadest *all terrain vehicle* (sõna-sõnalt: iga maastiku sõiduk) ja tähistab kolme- või neljarattalist sõidukit, mis tuleb toime raskesti läbitaval maastikul – kõrbeliival, metsas ja soos. Samuti saab talle külge haakida nt põllutööriistu, lumesahka või muruniidukit. Eestis kasutatakse seda sõidukit ka lõbusõitudeks. Internetis kuulutavad kümned turismifirmad, et korraldavad Eestimaa kaunis looduses ATV-safareid. Peale ATV on kõne all olevat sõiduriista nimetatud ka *kõikjalsõitjaks*, *minitraktoriks*, *motomaasturiks*, *maastikumootorrattaks* ja isegi *kulguriks*. (Samuti on silma jäänud *track*, *tracker*, *ranna-buggy*.)

Soome keeles on see sõiduriist saanud nimeks *mönkijä*, mis tuleb verbist *mönkiä* 'komberdada, ukerdada, roomata' („Suomen kielen perussanakirja”. 2. osa. Helsinki, 1992). Selle sõna eesti vasteks on „Soome-eesti suursõnaraamat” (Tallinn-Helsingi, 2003) andnud *maastikumootorratas*.

Et see sõiduk on meilgi juba üsna tavaliseks saanud, on inglise lühendi ATV kõrvale vaja ka eestikeelset nimetust. Tiiu Erelt ja Heido Ots on pakkunud võõrlühendi ATV vasteks liitsõna **maastikukulgur** (telefoniarutelu veebruaris 2004). Põhisõna näitab siin liikumisviisi, täiendsõna aga kasutuskohta.

Sõna *kulgur* on tuletanud Henno Meriste (vt Tiiu Erelt, Rein Kull, Henno Meriste „Uudis- ja unarsõnu”. Tallinn, 1985) ja see pärineb 17. novembrist 1970, kui Kuule toimetati iseliikuv kuuaparaat (vene *луноход*) ning tekkis vajadus selle sõna järele eesti keeles. „Eesti keele sõnaraamat OS 1999” annab kulguri tähenduseks *liikuraparaat* ja liitsõnanäideteks teiste hulgas: *kuukulgur*, *sookulgur*. Kui kuukulgur liigub kuul ja sookulgur soos, siis maastikukulgur igasugusel maastikul (võrdle *maastikuauto*).

Kes kasutab aga suurtähtlühendit ATV, peab meeles pidama, et suurtähtlühend kirjutatakse järgneva sõnaga kokku, nagu näiteks *ATV-matk* (ja mitte *safari*, mis on õieti jahi- või uurimisretk Aafrika sise-maale):

Elmisel aastal käisin lastega ATV-matkal, sõitsime 350 km .. (Postimees 31.05.2003)

Spaa

Endiste sanatooriumide asemele on Eestis tulnud spaad – nüüdisaegsed rohkete ravi- ja puhkevõimalustega asutused. Spaasid on Eestis juba kümneid. Keelenõuandelt on küsitud, kas sõna *spaa* võib kasutada, kuidas seda õigesti kirjutada ja käänata. Samuti on küsitud selle sõna päritolu kohta.

Sõna kirjapildis valitseb üsna suur segadus: on kirjutatud väike-täheliselt *spa*, esisuurtähega *Spa*, suurtähtlühendina *SPA*, järgneva sõnaga kokku ja ka sellest lahku: *spahotell* ja *spa hotell*. On ka kahe *a*-ga variant *spaa*.

Sõnal *spaa* on õigupoolest kaks võimalikku etümoloogiat. Esimese ja tõenäolisema kohaselt on ta tulnud Belgias Liège'i provintsis

